

HOEFBLAD

60^e jaargang nr.1 winter 2022/2023

Foto Christ Grootzwagers

NATUURVERENIGING

KEN EN GENIET

65 Jaar

Hoefblad

ALGEMEEN E-MAILADRES: kenengeniet@home.nl

VOORZITTER
Programmavoorbereiding
Krantenberichten

Christ Grootzwagers
Kamilletuin 6
5103 CB Dongen
tel. 06-43154545
voorzitter@kenengeniet.nl

SECRETARIS

Jos Soffers
Kerkstraat 44
5101 BD Dongen
tel. 0162-320715
secretaris@kenengeniet.nl

PENNINGMEESTER EN
LEDENADMINISTRATIE
Rabobank Dongen
IBAN:
NL44 RABO 0111984114

John van Meggelen
Schoolsticht 47
5102 GD Dongen
tel.0162-517996
penningmeester@kenengeniet.nl

Programmavoorbereiding

Fia Grootzwagers
Schoolsticht 47
5102 GD Dongen
tel.0162-517996
vlinder@kenengeniet.nl

BEZORGING HOEFBLAD
Opgave excursies

Marie-José van Gestel
Hubertusstraat 9
5106 NS Dongen-Vaart
tel. 06-10120230
mjvangestel.burmanje@home.nl

BESTUURSLID

Anton Staps
Paardenbloem 7
5102HS Dongen
tel. 06-13402220 of 0162-226994
amoms@ziggo.nl

BESTUURSPRAATJE

We gaan naar ons 65 jarig bestaan in 2023, natuurlijk laten we dat niet zonder iets extra's voorbij gaan. We zullen gedurende het hele jaar aandacht geven aan dit heugelijke feit. Het begint al gelijk met de eerste wandeling in het jaar, de traditionele snertwandeling, u kunt daaraan deelnemen voor slechts € 5,- en daarvoor krijgt u een heerlijke kom snert met brood en beleg, plus een kop koffie. Verderop in het jaar maken we nog een lange boottocht, organiseren we een picknick enz. Toch is er ook minder goed nieuws, het blijkt steeds moeilijker om een locatie te vinden, om onze kerstviering te houden, op de oude manier. Dit jaar zullen we dit niet door kunnen laten gaan. Voor volgend jaar gaan we mogelijk een oplossing zoeken, dat dan wel een andere basis zal hebben. Zonder loterij, maar waarschijnlijk tegen betaling van een kleine bijdrage, zelf denken we aan een gezamenlijk kerstontbijt o.i.d. We merken ook dat het deelnemersaantal aan onze tochten terug gelopen is, natuurlijk heeft hier de coronatijd een grote rol in gespeeld. Toch zullen we ons moeten beraden hoe hiermee om te gaan, moeten we bijvoorbeeld de opzet veranderen, of heeft men minder behoefte om op pad te gaan? Tijdens de algemene ledenvergadering zullen we het daarover gaan hebben samen met u als leden.

Onze werkgroepen beginnen ook weer langzaam op gang te komen, zo is de uilenwerkgroep alweer een keer bijeen gekomen. De tuinwerkgroep draait op volle toeren, tja dat is allemaal buitenwerk. Men is momenteel hard in de weer met het opbouwen van een natuurlijke ijsvogelwand. Binnen zijn enkele mensen volop aan het timmeren, een sponsor heeft zomaar 75 nestkasten besteld en dat is natuurlijk erg mooi. In het vroege voorjaar gaat de tuin voor een gedeelte op de schop, er zal gefreesd gaan worden. Zodat er een goede uitgangspositie ontstaat, om de stroken opnieuw in te zaaien. Ook is er een plan om in maart met NL Doet een kleine hoek in te richten met een heidegebied, dit ter hoogte van de bijenschans. Voor de tuin zoeken we nog een enkele vrijwilliger, dus kom gerust eens langs op maandagochtend.

KEN EN GENIET 65 JAAR

In 2023 bestaat Natuurvereniging Ken en Geniet alweer 65 jaar, Tijd om een keer terug te blikken, 15 jaar geleden hadden we een interview met enkele oprichters, dit in verband met het 50-jarig bestaan. We plaatsen het nogmaals. Helaas zijn ondertussen Ad Laurijsen en Piet in 't Groen ons ontvallen.

Een vereniging die al 50 jaar bestaat heeft een geschiedenis achter de rug. Een eerste gedachte die dan bij je opkomt is: Hoe ging dat toen? Wie is er mee begonnen? We hoefden daar niet lang over na te denken want deze vragen konden we, als redactie, voorleggen aan de mensen van het eerste uur. Te weten Cor van de Elshout, Ad Laurijsen, Kees Riemslog, Sjef Kerkhofs en Piet in 't Groen. Vijf mensen die de vereniging leven hebben ingeblazen en nu nog in leven zijn. Wij hebben hen uitgenodigd om hun vroegere ervaringen te vertellen. Helaas kon Kees, die nu in Zeeuws-Vlaanderen woont, niet naar Dongen komen. Jammer, maar met Piet, Cor, Ad en Sjef hebben we omgekeken naar "toen".

Zij zijn begonnen vanuit een bestaande hobbyclub waar ze al langer lid van waren. Naast knutselen, timmeren, fotograferen en schilderen vond het toenmalig bestuur dat er ook iets cultureels moest gebeuren. Daarvoor werd broeder Rogerius, biologiedocent aan de Laurentius-school, in 1956 gevraagd om een lezing te geven over de natuur. In 1957 mocht hij een keertje terugkomen. Dat viel echter zo in de smaak dat enkele leden een praatje gingen maken met de broeder om meer les te krijgen en om adviseur te worden. Er moest nog wel toestemming gevraagd worden aan de overste. Enkele dagen later kwam er bij Ad een klein manneke aan de deur met de boodschap: "De overste vindt het goed".

In februari 1958, tijdens de trouwreceptie van Cor, viel het woord: "We moesten er maar een vereniging van maken". De bovengenoemde vijf personen en Simon Vrienten, die helaas is overleden, waren de eerste leden waaruit ook het eerste bestuur werd gevormd.

Simon werd voorzitter, Ad secretaris en Cor penningmeester. Een aantal mensen sloten zich bij hen aan en zo is Ken en Geniet begonnen

met ongeveer twintig leden. Een natuurvereniging zonder fototoestel of verrekijker, zonder telefoon, lectuur, auto of typemachine, maar wel met veel enthousiasme en inzet om steeds nieuwe dingen in de natuur te ontdekken.

Dat leerden ze bij de broeder in de lessen en tijdens de wandelingen. Daarnaast wilden ze datgene, waar ze zelf vol van waren, ook aan de Dongense bevolking laten zien. Daarvoor bestelden ze natuurfilms die zondags na de hoogmis werden gedraaid. Ze trokken daarmee een volle "bak". De films werden besteld op titel. Op een keer hadden ze

een film besteld over vissen. Toen hij gedraaid werd bleek het een kookpraatje te zijn over de bereiding van vis.

In de films zag men vogels, vlinders en andere diersoorten die men nog nooit gezien had en achteraf toch gewoon dichtbij in de natuur aanwezig waren. Tijdens de wandelingen met broeder Rogerius werden zij hierop gewezen (bijv. de mierenleeuw en de rupsendoder). Daarna is de groep begonnen met diavoorstellingen. Broeder Rogerius maakten de teksten en las ze voor 's avonds in zijn klaslokaal met zijn "donkerbruine stem".

Een belletje kondigde de tekst aan van de volgende dia. Als dit rinkelde kon de volgende dia met de hand voorgezet worden. Sjeff nam heel het programma met de bandrecorder op. Deze en nog veel meer herinneringen en leuke voorvallen gingen tijdens het gesprek over tafel.

Na acht jaar ging de broeder vertrekken uit Dongen. Later kwam hij als Jan Wandelaar met zijn mooie verhalen terug in het Dongens krantje

en later in het Hoefblad. Tot zijn overlijden in maart 2004 bleef hij zijn prachtige stukjes schrijven.

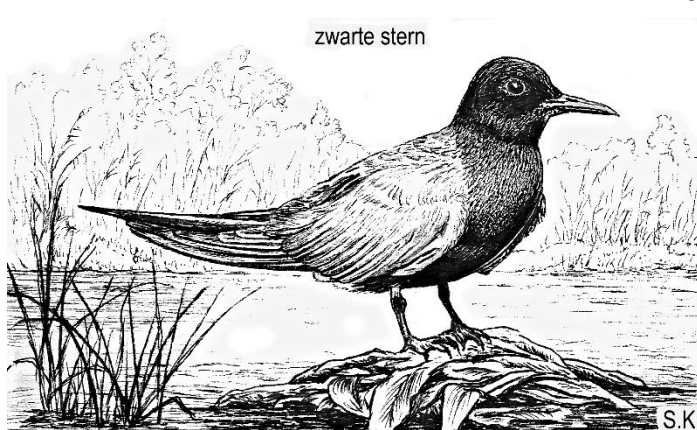
Tijdens de opkomst van de televisie verkeerde de vereniging in een dal. Leden haakten af en de opkomst bij een activiteit was bedroevend. Toen stelden ze zichzelf de vraag: "Zullen we stoppen of doorgaan?" Ze zijn doorgegaan. Snel werd begonnen met diverse groepen die zich

toe gingen leggen op kennis over planten en vogels en later op vlin-
ders, vleermuizen enz.

In 1967 was de eerste Nieuwsbrief verschenen, de voorloper van “Het
Hoefblad”. Met een typemachine werd een A-viertje getypt en bij de
broeder gestencild.

Ze gingen toen ook al op excursie. De eerste tochten werden gemaakt,
op de fiets, naar het Loons Leike en het Rijens broek. Dit waren voor
hen complete ontdekkingstochten. De eerste grote excursie ging, met
de bus, naar “de Beer” in het Oost Voornes duin (nu de Maasvlakte).
De opzichter die hen rondleidde zei de voor hen vooruitziende wo-
orden: “We kijken nu tegen bomen, straks tegen schoorstenen aan”.

Terugkijkend zijn ze nog steeds, of weer, enthousiast over hun werk in
de afgelopen vijftig jaren. Een dieptepunt vond Ad de jaren 80-90 toen
alles in de natuur werd vervuild door gifstoffen. Zelf altijd actief ge-
weest in diverse milieuorganisaties zag hij met lede ogen de achteruit-
gang aan van alles wat leeft in de natuur. De laatste jaren ziet hij en
ook de anderen weer een hoop verbetering. Dankzij de milieugroepen
heeft de natuur de laatste jaren veel aandacht gekregen, ook in de poli-
tiek. Veel van wat verloren was zien ze nu weer terug komen zoals van

zwarte stern

de vogels: de
fluitier, zwarte
stern, leeuwe-
rik, grote kare-
kiet enz.

Volgens hen
was de natuur
vroeger toch
gevarieerder,
maar nu is de
betrokkenheid
van de mensen
groter.

Op de vraag wat Ken en Geniet voor hen betekent heeft kwam bij allen
het antwoord:

Het heeft je leven verrijkt. Naarmate je meer leert en kent zie je
meer en leer je de natuur te sparen en te beschermen.

Je bent tot de ontdekking gekomen dat de mens niet zonder na-
tuur kan.

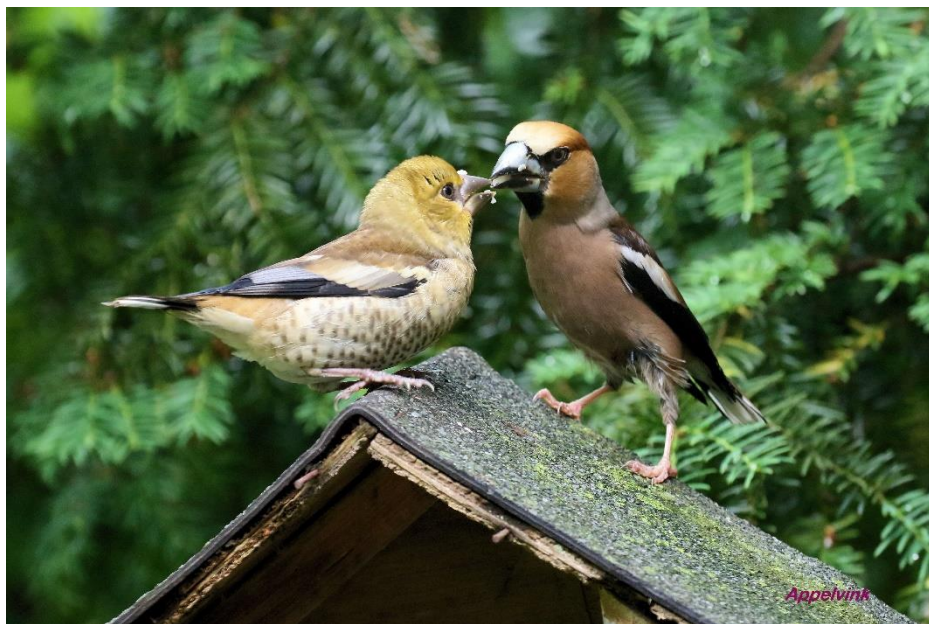
Het scheidt de behoefte om zelf de rijkdom in de natuur te zoeken en te delen met anderen. Het wordt dan een levensvulling. Het heeft een band geschapen tussen mensen die uitgaat boven geld, bezit of status.

Ad sprak tot slot nog de wijze woorden:

Het maakte het onverenigbare toch verenigbaar.

Bovenstaand interview werd afgenomen door ons voormalig redactie lid Riet Hartmans.

DE NATUUR BLIJFT JE OVERAL EN TELKENS WEER VERBAZEN. 11-01-2023

Wim Tuijelaars is een echte vogelaar, die er al jarenlang op uit gaat om vogels te spotten. Fotograferen is zijn hobby en zo heeft hij al diverse avondvullende programma's in elkaar gezet. Natuurlijk met prachtige vogelfoto's, maar ook landschappen, vlinders en planten. De voorstelling vindt plaats in de grote zaal van de Cammeleur en u bent van harte welkom.

Ook in deze serie neem ik u mee op ontdekkingsreis door Nederland. Veel opnames zijn gemaakt in de directe omgeving van Dongen.

Er passeren zeer veel vogelsoorten de revue, waaronder toppereend en kleine toppereend, halsbandparkiet, rosse stekelstaart, roodkeel-nachtegal, witkopgors, roodhalsgans, eidereend, bonte vliegenvanger, gekraagde roodstaart, marmer-eend, sneeuwgorst, dwerggans, mandarijneend en ijsvogel. Een appelvink die zijn jongen voert, een blauwe reiger die zijn verenkleed verzorgt en een vrouwtje wilde eend die door een aantal mannetjes wordt belaagd. Deze vogels worden afgewisseld met bloemen, paddenstoelen, landschappen, insecten en dieren waaronder adder, hazelworm, bruine rat, rosse woelmuis, spitsmuis, eekhoorn, vos, ree en de heikikker in de blauwe fase. Dit alles met ingesproken teksten en stemmige muziek. Komt dit zien en laat je verrassen!

Wim Tuijelaars

FOTOSERIE DRENTHE 15-02-2023

Drenthe is een prachtige, afwisselende provincie met veel natuurgebieden. Er zijn bossen, heidevelden en veengebieden. In het noorden van de provincie ligt het Nationaal Park Drentsche Aa, waar kleine en grotere beken door vochtige graslanden stromen.

Vanwege de vele vrij liggende fietspaden, die ook door de natuurgebieden heen lopen, is het voor fietsers een ideale provincie om te recreëren. Wij (Christ en ik met onze hond Sunny) hebben een gedeelte van Drenthe echter te voet verkend. Aangezien in 2020 onze vakantie in

Zwitserland niet door kon gaan, hebben we gekozen voor een verblijf van 14 dagen in midden Drenthe en we hebben ons zeker niet verveeld!

Onze uitvalsbasis was het vakantiepark 't Timmerholt nabij Westerbork. Op het park zelf kregen we regelmatig bezoek van een eekhoorn, die op zoek was naar voedsel. Vanaf het park maakten we een korte wandeling naar de Westerborkerstroom, een brede beek. Hier zagen we o.a. boerenzwaluwen.

Omdat we dicht bij Orvelte zaten, hebben we een bezoek gebracht aan dit prachtige museumdorp met riet gedekte boerderijen en huizen.

Vanaf dit dorp maakten we een wandeling in de omgeving, langs weiden en akkers en over de heide. We kwamen daarbij langs een IJzertijdboerderij, zoals we die in Dongen ook een hebben. We troffen daar de kudde van Schoonebeeker schapen, die in Orvelte hun schaapskooi hebben.

In het Nationaal Park Dwingelderveld maakten we een viertal wandelingen. De eerste route vanaf het bezoekerscentrum voert deels langs de rand van de uitgestrekte [Dwingeloose Heide](#). Helaas is een deel van de foto's, die ik hier gemaakt heb, verloren gegaan door een computerstoring. Maar ik kan u o.a. de boompieper en tengere heideorchis laten

zien. De andere wandelingen maakten we aan de noordkant van het Nationaal Park. We liepen hier door bos, langs heidevel-

den en veengebiedjes met vennen. Daarbij troffen we o.a. de roodborsttapuit aan. Bij de schaapskooi Achter 't Zand zat een grauwe vliegvanger te broeden en huismussen waren druk bezig met paren. Het

voormalige stuifzandgebied Lheebroekerzand is grotendeels begroeid met jeneverbessen.

In het Hart van Drenthe bezochten we Boswachterij Schoonloo, waar in het heidegebied De Tweelingen twee ringvormige vennen liggen. Op de prachtig bloeiende brem troffen we de rozenkever aan. In Boswachterij Grolloo liepen we de Veenpluisroute en bij het brede vlonderpad door het veengebied zagen we de ronde zonnedauw en de adder.

Boswachterij Borger staat bekend om zijn Boomkroonpad, dat wij echter niet gelopen hebben i.v.m. onze hond. In plaats daarvan volgden we de bruine wandelroute, eerst over het Drouwener Veld waar een kleine kudde Drentse heideschappen loopt. Daarna langs een ven met een groepje kuifeenden en langs een hunebed.

Het volgende gebied, het Fochteloërveen, ligt op de grens van Drenthe en Friesland. Hier vonden we de wolverlei, een zeldzame plant en de brede orchis. Ook het veenhooibeestje, een klein vlindertje, is een zeldzame verschijning. We zagen hier tevens een koppel paapjes en de grasmus.

Het tweede deel van de serie is geheel gewijd aan het Nationaal Park [Drentsche Aa](#), gelegen in de kop van Drenthe. Het bestaat uit een aantal los van elkaar liggende gebieden.

In deze omgeving staan nogal wat palen met ooievaarsnesten, die vrijwel allemaal bezet zijn. Zo ook die in het beekdal van het Deurzer Diep. Hier troffen we eveneens de boompieper aan. Verder beelden van o.a. azuurwaterjuffer en weidebeekjuffer. Langs de meanderende

beek Anreepdiep gingen we richting Assen en in Landgoed Amelte zagen we een jonge gekraagde roodstaart
Het Ballooërveld is een hooggelegen heidegebied tussen twee beekdalen in. Er zijn ook enkele stukken kaal stuifzand en het gebied wordt doorsneden door een tankgracht uit de Tweede Wereldoorlog. De boomleeuwrik liet zich hier goed bekijken. Aan de oostkant ligt het vochtige weidegebied de Ossenbroeken, waar we weer de brede orchis aantreffen en tevens een grutto.
Bij het dorp Anloo hebben we twee wandelingen gemaakt. De eerste ging rond het beekdal van het Anloërdiep. Aan weerszijden van de beek liggen hooilanden, doorsneden door houtwallen. In de vochtige delen groeit massaal de grote ratelaar. We zagen hier o.a. de grauwe klauwier en een koppel fazanten. De tweede wandeling voerde ons door het Strubben-Kniphorstbosch, waar we langs twee hunebedden af liepen. Ook ligt er een heideterrein met mooie eiken. We troffen er op drie plekken jonge grote bonte spechten aan.
Vanuit het dorpje Oudemolen volgden we het Boswachterspad Oudemolense Diep, langs korenmolen De Zwaluw af en afwisselend over

heide, door bos en langs de beek. Een mannetje geelgors liet zich horen en zien en bij de beek vonden we de driehoekendagsvlieg.
De laatste wandeling ging rondom De Wedbroeken met de beek Westerdiep. In een hooiland, dat juist gemaaid werd, zagen we in totaal 22 ooievaars foerageren. Aan de andere kant van het pad liggen enkele plassen, waarin de wateraardbei groeit. In de beek zelf troffen we het

pijlkruid aan. We maakten nog een extra rondje naar het Siepelveen, een groot ven in een heidegebied met resten stuifzand.

Dit alles en nog veel meer kunt u komen bekijken in de Cammeleur op woensdag 15 februari, aanvang 20.00 uur.

Hanny Oerlemans

SPEUREN NAAR SPOREN

Ik mag graag mijn hoofd leeg maken wanneer ik een paar uurtjes naar diersporen speur. Na zo'n speurtocht ben ik weer opgefrist en alert. Niemand zeggen, maar...ik mag dan graag van het pad afgaan. Dan moet je sowieso bij elke stap opletten waar je de volgende zet. Tegenwoordig neem ik bij de start de wandeling op mbv de app Komoot. Deze app geeft de gelopen route weer. Onderweg kun je op elk gewenst punt foto's maken die daarna op de route worden weergegeven. Bij elke foto kun je een beschrijving kwijt. Precies wat ik nodig heb! Laatst struinde ik de [Duiventoren](#), een bosgebied nabij Dongen. Ziggaggend door een bosperceel wilde ik dood naaldhout onderzoeken op schorskevers.

Ineens viel mijn oog op een lege (honing)raat. Vreemd, zo midden in een naaldbos. Waar kwam die raat vandaan? Was deze van een bij of wesp? Waarom lag die raat zomaar open en bloot op de bosgrond? Wat was er gebeurd? Allerlei vragen die om een antwoord smeken: de

puzzel moet worden gelegd.

Wesp!, want de raat bestond uit een enkele laag broedcellen. Bijen maken dikkere raten bestemd voor broed én honing. Speurend over de

bosbodem kom ik meer stukken raat tegen. Dan valt mijn oog op een gat in de grond. Er vliegt af en toe een wesp in en uit. Er liggen flinke stukken raat her en der verspreid voor de opening. Hier is duidelijk een wespennest geroofd, maar wie was de dader? Met de zaklamp van mijn telefoon schijn ik in het gat. Er zit nog een deel van het wespennest in de grond. Mooie golfjes wespennest van gekauwd hout in allerlei schakeringen bruin, afhankelijk waar een wesp hout heeft geschraapt. Welk dier heeft zich hier te goed gedaan aan wespennest? Een das, marter, vos of wespendif?

Ik ken inmiddels het graafwerk van een das. Onvoorstelbaar wat één enkel dier in één nacht kan vergraven. Dat gaat met grof geweld. Niet voor niets heeft een das graafpoten met nagels waar je respect voor mag tonen. Nee, dit was niet het werk van een das. Is dit dier überhaupt al een keer signaleerd in de Duiventoren?

Vos dan? Er is maar weinig bekend over vossen en het uitgraven van wespennesten. Dat geldt eveneens voor (steen)marter. In de directe omgeving van het geroofde nest waren geen pootafdrukken of andere sporen.

[Wespendif](#) dan? Deze vogel komt laat in het voorjaar in ons land aan. Is helemaal toegerust om een wespennest zonder nadelige gevolgen te lijf te gaan. Dik verenkleed, wimperharen om ogen af te dekken en verhoorde poten waar een steek van een wesp geen kwaad kan. Maar ook van de wespendif geen aanvullende sporen. Of toch?

Een week later ben ik nog eens teruggegaan. In eerste instantie om de app Komoot te testen op het terugvinden van een locatie aan de hand van gemaakte foto's. Dat lukte uitstekend, al lag het wespennest ver van een gebaand pad. Het geroofde nest lag er nog net zo bij, al waren de raten flink verslapt door de vele regen. Om toch aanvullende

informatie te krijgen ben ik in steeds ruimere cirkels om het nest gaan lopen. Op een geschatte afstand van 50 meter vond ik, ruim een meter boven de grond, een flinke, leeggegeten wespennest op een omgevallen den. Dat doet marter nog niet uitsluiten, maar maakt wespennest een stuk aannemelijker. Opgekikkerd huiswaarts!

Eenmaal thuis de hulp van expert ingeschakeld door wat foto's via internet te uploaden. Al snel volgt er een bevestiging: wespennest, mede door de zorgvuldig leeggegeten raten. Dat lukt met een snavel, niet met een bek vol tanden.....

Jeroen Nusselein

NATUURMOMENTEN – VLINDERTOCHT NAAR DE MOERPUTTEN

Wat is het toch warm geweest afgelopen zomer, de mussen vielen van het dak en de vlinders, zij vlogen nauwelijks met deze tropische temperaturen. We zouden naar Zuid-Limburg gaan, maar vanwege de hitte werd besloten om de tocht niet door te laten gaan: onverantwoord om te gaan wandelen. Maar helemaal geen vlindertocht, dat vond ik toch maar niks en dus werd een alternatief bedacht: we gaan naar de Moerputten, niet zo ver weg maar toch een interessant gebied. Alle deelnemers stemden er mee in en daar gingen we op pad.

De Moerputten is een heel gevarieerd gebied met hooilanden, rietvelden, moerassen, open water en wilgenstruwelen, waardoor er ook veel verschillende planten en dieren leven, waaronder het pimpernelblauwtje. Hopelijk gaan we die nog zien op onze tocht. Bij het informatiebord wordt uitleg gegeven over het gebied. De naam geeft aan dat het een moerassig gebied is, ter plaatse loopt een verlande prehistorische rivierbedding waarin sterke veenvorming heeft plaatsgevonden. De

veenlaag was dik genoeg om te worden ontgonnen. Zo ontstonden twee plassen, de Lange Putten, waarover nu de grote Moerputtenbrug ligt, en een kleinere, de Moerput. Sporen van veenontginning zijn nog te zien in het landschap, zo zijn er talrijke legakkers. Het waterrijke gebied maakte eeuwenlang deel uit van de inundatiezone rond 's-Hertogenbosch. Dat betekende dat als het militair noodzakelijk werd geacht het waterpeil nog verhoogd moest kunnen worden. De aanleg van een spoorweg in het laatste kwart van de 19e eeuw was daarom alleen mogelijk als de spoordijk ter hoogte van de Moerputten werd onderbroken door een lange brug op pijlers, de Moerputtenbrug. Tegenwoordig is dit een voetgangersbrug waar het Halve Zolenpad over heen voert.

We gaan wandelen en al snel zijn we bij de spoordijk, die we beklimmen. De dijk is geflankeerd door vele zomereiken, die voor heerlijke schaduw zorgen. Hier treffen we een bont zandoogje, donker met lichte vlekjes, precies zoals zijn biotoop er uit ziet. Ook de koolmees en de roodborst voelen zich hier thuis. We bereiken de spoorbrug. De spoorlijn moest door het natte laagveengebied van de Moerputten worden aangelegd en daarom werden twee bruggen gebouwd: de [Moerputtenbrug](#) en de Venkantbrug. De 600 meter lange spoorbrug is een prachtig voorbeeld van industrieel erfgoed uit de 19e eeuw. Het enorme, statige gevaarte bestaat uit een geklonken, ijzeren constructie die rust op 35 gemetselde pijlers. We genieten van het mooie uitzicht op het fraaie landschap met in de verte enkele kerktorentjes. Op het wateroppervlak

drijven de bladeren met bloemen van de waterlelie, gele plomp en waterhyacint. Maar ook verschillende vogels werden gespot: aalscholver, wilde eend, grauwe

gans, witte kwikstaart, blauwe reiger, kokmeeuw, krakeend, meerkoet. Langs de oever scharrelt een oeverloper, in het kale topje van een boom balanceert een buizerd. Op de pijlers van de Moerputtenbrug zijn korstmossen, bladmos en muurvarens te vinden, evenals de in Nederland zeldzame en beschermde steenbreekvaren. Aan de andere kant van de brug hangt een houtpantserjuffer aan een plantenstengel,

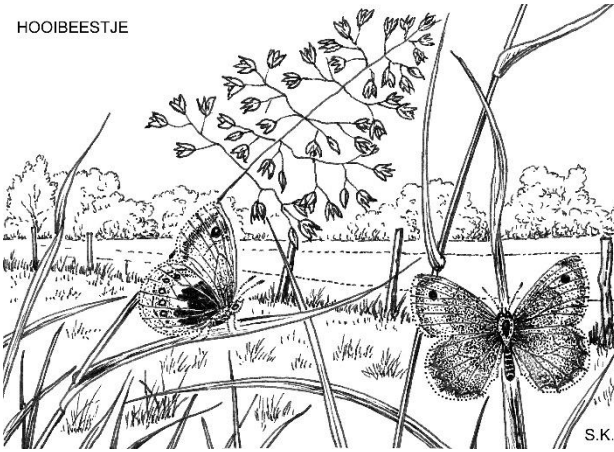
de vleugels schuin naar achteren op de typische panterjuffer-manier. Het is de enige libel die de eitjes afzet onder de bast van houtige takken van bomen en struiken die over of vlakbij het water hangen. De boom of struik reageert hierop en vormt een soort galletjes, als een dubbel spoor van

bobbeltjes op de tak. Boven de blauwgraslanden vliegen gierzwaluwen rond, op de akkerdistels zoeken putters een maaltje zaden bij elkaar. Bij een bank verlaten we de dijk, maar eerst even bijtanken alvorens we het open terrein ingaan. Er vliegen grote echte libellen rond, maar we kunnen ze niet identificeren. Onder aan de dijk wemelt het van de vlinders, er staan nog veel bloemen te bloeien en die worden druk

bezoekt: klein koolwitje en klein geaderd witje, bruin zandoogje, oranje zandoogje, hooibeestje, boomblauwtje, icarusblauwtje, en, prachtig om

HOOIBEESTJE

te zien: de kolibrievlinder! Het is een overdag vliegende nachtvlinder van de pijlstaartfamilie. Door de manier waarop hij vlug van bloem tot bloem vliegt en daarvoor stilstaat in de lucht heeft hij veel weg van een kolibrie. Met zijn lange roltong peurt hij dan in buisvormige bloemen naar nectar, met

snelle vleugelslag hangend voor de bloem. Al dat fladderen kost natuurlijk heel veel energie, dus hij schiet snel weer naar een volgende bloem om daar te drinken. In de vlucht is de oranjebruine kleur van de achtervleugels en van de onderkant van de voorvleugels goed zichtbaar. De bovenkant van de voorvleugels is warmbruin met grijsstinten, evenals de kop, borststuk en lijf. Het is een trekvlinder, die jaarlijks vanuit het zuiden naar Nederland komt om zich voort te planten. De eitjes worden afgezet op walstrosoorten en op meekrap, vandaar dat hij ook wel meekrapvlinder wordt genoemd. In augustus worden de meest rupsen gevonden, die zich later verpoppen in een losse cocon dichtbij

de grond of tussen bladeren van de waardplant.

We gaan toch weer wandelen, hoor, al kost het moeite om ons los te scheuren van dit leuke plekje! Door het open terrein gaan we verder, met links van

ons de blauwgraslanden en rechts natuurontwikkelingsgebied. De berm staat vol met bloeiende planten, dat valt nog niet tegen ondanks de droge zomer. Er vliegen dan ook nog best wat vlinders rond, veel zandoojjes en hooibeestjes. Tussen het hoge gras vinden we een grote groene sabelsprinkhaan, een imposante verschijning. Zonder

vleugels is hij meer dan 3 cm lang, de vleugels zijn bijna 2 keer de lichaams-lengte. Het is een alles-eter, volwassen dieren eten vooral andere insecten. Hij heeft erg

sterke kaken en een beet kan dan ook pijnlijk zijn. De naam sabelsprinkhaan verwijst naar de ei legboor van het vrouwtje, die net zo groot is als haar achterlijf en daar als een zwaard uit steekt. Zij legt de eitjes in de open grond, soms in spleten van schors. In het voorjaar komen de jonge sprinkhaantjes uit het ei, die leven dan van stuifmeel en bloembladeren. Het mannetje sabelsprinkhaan maakt geluid door met zijn voorvleugels over elkaar te wrijven, het zogenoemde striduleren, hij doet dat om vrouwtjes te lokken. Deze lopen richting het geluid en de vrouwtjes kun je op bladeren nabij mannetjes vinden. De vrouwtjes maken zelf geen geluid.

Verder maar weer, in de lucht buitelen kieviten met hun wapperende vleugelslag, boerenzwaluwen scheren boven de velden op zoek naar voedsel. In de bosjes zit een groep kneutjes luid te kwetteren. Prachtige vogeltjes, het mannetje heeft een karmijnrode borst en pet. Het zijn echte zaadeters en die zijn hier nu volop te vinden. Ze overwinteren in Zuidwest-Europa. In de berm zoeken het zwartsprietdikkopje en het groot koolwitje naar voedsel. De rups van de kleine beer snelt voort over het zandpad, op zoek naar een plekje om zich in te graven waar hij kan verpoppen. Even verder vliegt een gele kwikstaart op. En er strijkt een ooievaar neer, een statige verschijning die deftig door het weiland stapt op zoek naar een lekker hapje.

We komen bij het uitzichtvlonder waar we mogelijk pimpernelblauwtjes

kunnen zien. Met de verrekijker wordt het terrein afgespeurd, en jawel: we ontdekken nog enkele exemplaren! Op informatieborden wordt het ingewikkelde leven van dit zeldzame vlindertje verteld. Het

[pimpernelblauwtje](#) is in 1990 met succes geïntroduceerd in de Moerputten, 20 jaar nadat hij verdwenen is uit Nederland. Het blijft echter een uiterst zeldzame standvlinder. De bovenzijde van de vleugels is helderblauw met een brede zwarte rand en zwarte stippen, de onderkant is lichtbruin met 2 rijen zwarte vlekken. De habitat van deze vlinder bestaat uit vochtige, vrij voedselarme hooilanden waarin de waardplant en de waardmieren leven, zoals moerasige graslanden in beekdalen of bij meren. De vlinder leeft vooral in vrij open vegetaties, omdat juist daar de waardmier voorkomt. De nesten van deze mier liggen verspreid in het gebied. Het pimpernelblauwtje vliegt van eind juni tot half augustus in 1 generatie. Het vrouwtje zet de eitjes afzonderlijk af op de jonge, kleine bloemhoofdjes van meestal wat kleinere planten van de grote pimpernel, de waardplant. De planten die in de buurt staan van het nest van de waardmier, meestal de moerassteekmier, hebben de voorkeur. De jonge rupsen eten na het uitkomen een gang rondom de basis van de bloeiwijze en bekleden deze met spinsel, zodat de bloemen niet uit elkaar vallen. Van hieruit voeden ze zich met de bloempjes. Als de rupsen 3 tot 4 weken oud zijn, laten ze zich op de grond vallen en verstoppen zich meteen tussen de vegetatie. Hier wachten ze bewegingloos op een moerassteekmier, dat duurt vaak een half tot bijna anderhalf uur. Dan richt de rups zich op en wordt tussen de kaken van de mier meegenomen naar het nest. Het nest van de moerassteekmier is erg klein en meestal is er maar 1 rups per nest. Vaak eet deze rups het

volledige mierenbroed op waarna de mieren het lege nest verlaten. De rups overleeft dan een tijd zonder voedsel en wacht tot een nieuwe mierenkolonie het nest bevolkt. Gelukkig zijn er relatief veel mierennesten in het gebied aanwezig, zodat de rups van het pimperlblauwtje niet de hele populatie kan vernietigen. De verpoping vindt plaats in het nest. De vlinders verschijnen vroeg in de ochtend, wanneer de mieren nog slapen. Ze voeden zich met nectar van verschillende bloemen.

Verder gaat het weer, de kleine vuurvlieder zit op het duizendblad, wat een mooie vlindertje met zijn vuurrode kleur! Het mannetje heeft een territorium van ongeveer 10 m², vaak met korte vegetatie of zelfs op

kaal zand, dat hij vanaf een groep bloemen of een steen fel verdedigt. Mannelijke indringers worden verjaagd door er snel omheen te vliegen, met vrouwtjes wordt gebaltst. Bevruchte vrouwtjes zetten hun eitjes afzonderlijk af op schapenzuring, soms op veldzuring, meestal aan de rand van de onderkant van een blad. Een mogelijk geschikte plant wordt uitvoerig betast met voelsprietten en achterlijf alvorens een eitje wordt gelegd.

De gaai is al druk doende om eikels te verzamelen, ja, die zijn er al massa's gevallen vanwege de droogte. In het wilgenstruweel scharrelt een zwartkop rond. We gaan linksaf en komen langs weitjes waar ook

veel grote pimpernel groeit, ook hier zien we nog enkele pimpernelblauwtjes. Over een vlonderpad trotseren we het moeras, maar dat staat nu wel ver droog! Dan zijn we weer aan de spoordijk, daar moeten we nog een stukje overheen om terug bij de P te

komen. We zien hier nog een grote nachtvlinder rondvliegen, die op de stam van een eik gaat zitten: een karmozijnrood weeskind! Het is een vrij zeldzame nachtvlinder die leeft in eikenbossen op de zandgronden, vliegt in 1 generatie per jaar van half juli tot half september. Hij dankt zijn naam aan de karmozijnrode achtervleugel met zwarte middenband. Overdag is hij rustend op een boomstam of een muur aan te treffen, soms is hij al enkele uren voor de schemering actief. De waardplant is eik, jonge rupsen foerageren op de bloemen en bladknoppen van de eik, oudere rupsen eten bladeren. Bijna zijn we weer bij de trap, daar vliegt nog een gehakkelde aurelia! Toch altijd

weer een leuke waarneming, een beetje tropisch aandoende vlinder met zijn fel oranje vleugels. We dalen de trap af en zijn weer terug bij de auto's. Ondanks de hitte kunnen we weer terugkijken op een dag vol mooie Natuurmomenten! Tot een volgende keer!

gehakkelde aurelia

Fia Grootzwagers

Vrijwilligers in het zonnetje!

Onze vrijwilligers zijn onmisbaar bij het in stand houden van de uilen in Brabant.

Immers: zij zijn het, die -jaar in, jaar uit- de uilen op allerlei manieren beschermen.

Gelukkig zijn veel vrijwilligers erg trouw en gaan vele jaren lang continu door met hun mooie werk. Om hen in het zonnetje te zetten, bestaat er een soort waardering voor dit mooie werk:

De Gouden Uil; dit is een speldje voor alle vrijwilligers die zich 20 jaar of meer actief hebben ingezet voor de bescherming van de Brabantse uilen.

Omdat er bij Ken en Geniet ook een aantal van onze vrijwilligers meer dan 20 jaar actief zijn met het in stand houden van de uilen, kwamen zij ook in aanmerking voor deze speld.

Tijdens een bijeenkomst van de uilenwerkgroep overhandigde onze uilencoördinator Thieu

Verharen de Gouden Speld aan Peter Verschure en Kees van Dongen.

Beiden heren nogmaals gefeliciteerd en we hopen nog lang van jullie diensten gebruik te mogen maken.

NEDERLANDSE DAGVLINDERS

Eikenpage (*Favorius quercus*) en **Bruine eikenpage** (*Satyrrium ilicis*)

De naam (bruine) eikenpage slaat op de voedselplant van de rupsen: de eik en dan vooral zomereik.

De eikenpage en bruine eikenpage zijn kleine vlinders die gauw over het hoofd gezien worden. Ze hebben aan de achtervleugels een klein zogenaamd "staartje".

De eikenpage heeft aan de bovenzijde een donkerbruine, haast zwarte kleur. De vrouwtjes hebben op de voorvleugels een paarse vlek; de mannetjes hebben een paarse weerschijn over zowel de voor- als de achtervleugels. De onderzijde is lichtgrijs met een smalle witte band en op de achtervleugels zijn twee rode vlekjes te zien.

De bruine eikenpage is, zoals de naam al zegt, bruin van kleur, zowel aan de boven- als aan de onderzijde. De vrouwtjes hebben op de bovenkant van de voorvleugel een oranje vlek. Ook bruine eikenpages

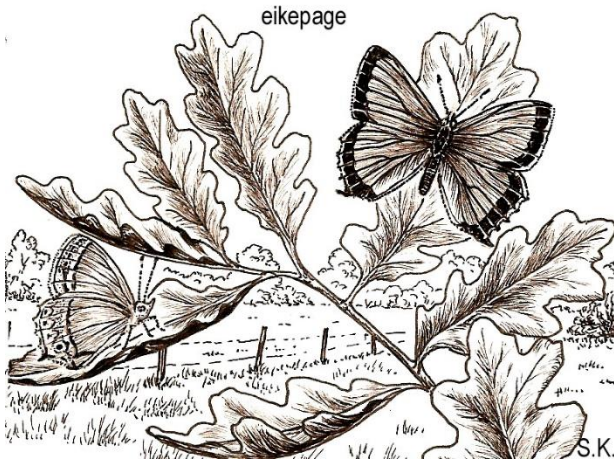
hebben aan de onderzijde een smalle witte band over de vleugels en enkele rode vlekjes op de achtervleugels.

Deze rode vlekjes en de “staartjes” dienen ter misleiding van vijanden zoals vogels. De vogel richt zich op de rode vlekken en denkt dat dit de ogen zijn en de “staartjes” de antennes van de vlinder. Hij denkt naar de kop te pikken maar de vlinder ontkomt en mist alleen een stuk van de vleugels.

Beide vlindersoorten tref je zelden met geopende vleugels aan.

Zowel de eikenpage als de bruine eikenpage komen in Nederland voor op de zandgronden in het binnenland en in de duinen. Beide soorten zijn te vinden langs bosranden en op open plekken in bossen met eiken. De eikenpage kan bovendien voorkomen in houtwallen, parken en soms bij vrijstaande eiken, de bruine eikenpage bij jonge eikenaanplant en gedrongen eikenstruweel. De eikenpage is vrij schaars; de bruine eikenpage is vrij zeldzaam en staat op de Rode Lijst Dagvlinders onder de categorie “bedreigd”.

Het zijn vlinders waarnaar men echt moet zoeken. Vaak houden eikenpages zich hoog in de bomen op; vooral tegen de avond zijn eikenpages te vinden rond de kruinen van grote eiken. Bruine eikenpages benutten vooral de lagere struiken en de mannetjes gedragen zich territoriaal bij bloeiende struwelen en langs bosranden. Ze voeden zich o.a. met honingdauw. Men kan ze meestal ontdekken als ze op zoek zijn naar nectar. De favoriete nectarplant van de eikenpage is de vuilboom; er kunnen tientallen vlinders gevonden worden in één boom. Als je met

zo'n boom schudt, vliegen ze op, om even later weer naar te strijken. Bij de bruine eikenpage is vooral de braam geliefd als nectarplant. De eikenpage en bruine eikenpage vliegen beide in één generatie per jaar. De eikenpage vliegt van begin juli tot begin september. De bruine

eikenpage vliegt van half juni tot begin augustus.

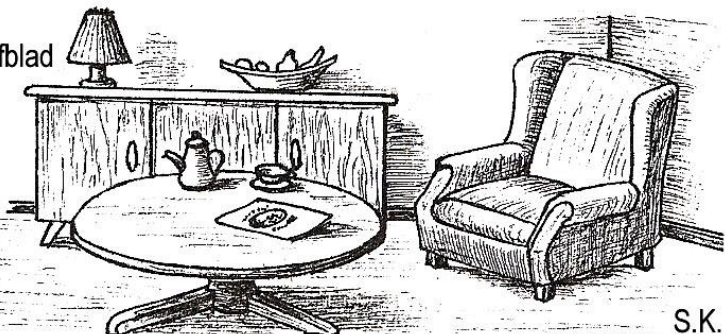
De vrouwtjes van de eikenpage zetten hun eitjes afzonderlijk af op grotere eiken, meestal aan de basis van een eindknop van een twijg. De vrouwtjes van de bruine eikenpage benutten kwijnende boompjes of opslag van jonge boompjes en zetten hun eitjes meestal afzonderlijk af op een halve tot anderhalve meter hoogte op een stam, tak of twijg. De eitjes overwinteren.

In het voorjaar, wanneer de knoppen van de eik gaan uitlopen, komen de eitjes uit. De rupsjes voeden zich eerst met het zachte plantenweefsel in de knop en later met de jonge bladeren.

De rupsen zijn kort en breed; die van de eikenpage zijn roodbruin van kleur en die van de bruine eikenpage overwegend groen. Ze verpoppen meestal in de strooisellaag op de grond.

Hanny Oerlemans

Houdt 't Hoefblad
altijd binnen
het bereik!

PROGRAMMA

Zaterdag 3 december: Autotocht van een halve dag naar het Kraanven, tegenwoordig behorend onder Huis ter Heide. Vroeger was dit een bungalowpark van de Efteling, maar sinds vele jaren zijn de bungalows verdwenen en is het gebied een mooi natuurgebied geworden. Hier zie je nog stuifheuvelds, niet voor niets is het gebied verbonden met de Loonse en Drunense Duinen, het is er een uitloper van. Christ Grootzwagers zal u er veel meer over gaan vertellen tijdens de wandeling
Vertrek 9.00 uur, opgeven voor dinsdag 29 november 19.00 uur.

Zaterdag 17 december: Geen kerstviering maar een wandeling door het [Loonse Land](#), onder leiding van Christ Grootzwagers. Tegenwoordig hoort het grootste gedeelte bij Huis ter Heide, de bekendste plek is de kathedraal een enorme beuk.
Vertrek 9.00 uur, opgeven voor dinsdag 13 december 19.00 uur.

Zaterdag 7 januari: Snertwandeling startend bij 't Maoske in de Moer. Daar maken we een korte wandeling door Huis ter Heide, het noordelijk gedeelte. Parkeren kunt u op het grote parkeerterrein aan de Zijstraat of achter het café. Na de wandeling krijgt u een kop koffie aangeboden en een lekkere warme kop snert met brood, met spek en kaas. Lust u geen snert dan graag melden bij opgave, u kunt ook tomaatsoep krijgen. Wandelt u niet mee, maar wilt u toch mee eten, geef dit dan door en zorg dat u om 11.45 uur aanwezig bent. Het is de eerste bijeenkomst van ons 65-jarig bestaan, dus doen we iets extra's met de prijs. U betaald voor deze wandeling € 5,-, dit kunt u voldoen door overmaking naar de rekening van Ken en Geniet: IBAN: NL44 RABO 0111984114 onder vermelding van snertwandeling.
Opgeven voor deze tocht moet u voor dinsdag 3 januari 19.00 uur.

Woensdag 11 januari: Foto presentatie door Wim Tuijtelars, met als titel, de natuur blijft je overal en telkens weer verbazen. Wim is een echte vogelaar en dus zullen er vele vogels de revue passeren, maar ook mooie landschappen en al wat je in de natuur tegen komt. De

avond vindt plaats in de grote zaal van de Cammeleur, aanvang 20.00 uur, zie ook pagina 7 van dit Hoefblad.

Zaterdag 21 januari: Autotocht van een halve dag naar de Galderse Heide, onze gids is Jeroen Nusselein. De Galderse heide, een gebied met veel variëteit van akkertjes, bos en beekdal, dan weer nat en dan weer droog. Een zo afwisselend natuurgebied is rijk aan vogels, planten en dieren. Door ingrepen in het landschap probeert men de natuur hier in ere te herstellen, afijn Jeroen zal u er veel meer over weten te vertellen.

Vertrek 9.00 uur, opgeven voor dinsdag 17 januari 19.00 uur.

Zondag 5 februari: Autotocht van een halve dag naar de Chaamse bossen, met als gids Jos van Dongen. Dit gebied bestaat voor een groot gedeelte uit bos, zandverstuivingen enkele vennen en heide. De gids kan er veel over vertellen, hoe het gebied ontstaan is, wat er zoal leeft en groeit. Hier en daar kan het pad nat zijn, dus houdt daar rekening mee, hoge schoenen of laarzen worden aanbevolen.

Vertrek 9.00 uur, opgeven voor dinsdag 31 januari 19.00 uur.

Woensdag 15 februari: Foto- en filmpresentatie door Hanny Oerlemans. Samen met Christ heeft zij een vakantie doorgebracht in de mooie provincie Drenthe. Te voet zijn er vele kilometers afgelegd door de mooiste gebieden. Zo struinden ze over de heide, door de bossen en langs de vele beken die Drenthe rijk is. Immer met de ogen de omgeving afdurend naar al hetgeen er leeft, vliegt en groeit en dat is bijzonder veel. U moet het zelf maar eens komen bekijken, de serie is voorzien van tekst, natuurgeluiden en passende muziek.

Aanvang 20.00 uur in de grote zaal van de Cammeleur, zie voor meer info bladzijde 8 van dit Hoefblad.

Zaterdag 18 februari: Autotocht van een halve dag naar de [Regte Heide](#) bij Riel. Een gebied dat zich laat kenmerken met uitgestrekte hei, waar doorheen een bekende beek slingers. Daar heet de beek nog Leij, nog niet zo heel lang geleden is aan weerszijden van de beek grond afgegraven, het Riels Laag is zo ontstaan. Verderop verandert de naam van de beek in Donge. Fia Grootzwagers en John van Gestel nemen u mee op pad en zullen u er meer over vertellen.

Vertrek 9.00 uur, opgeven voor dinsdag 14 februari 19.00 uur.

Zaterdag 4 maart: Autotocht van een halve dag naar een nieuw gebied, [de Smisselbergen](#). Jos van Dongen kent daar de weg en laat u meegenieten van de fraaie natuur in deze omgeving. Het is een aantrekkelijke wandeling met op verschillende plaatsen speelse elementen. Bij regenweer zijn stevige wandelschoenen of zelfs laarzen aan te raden. Het gebied is nog vrij intact. Je vindt er dalkruid en salomonszegel, oude bosplanten als zwarte bes en dotterbloem, gagel, veenpluis en dopheide. Daarnaast zijn er grote bosmierkoepels aanwezig, trommelt de zwarte specht op de bomen.

Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 28 februari 19.00 uur.

Woensdag 8 maart: Algemene Ledenvergadering zie volgend Hoefblad

Zaterdag 11 maart: NL Doet, deze keer gaan we in Natuurtuin Kandoel een klein heidegebied aanleggen, daarvoor moet een gedeelte het gras verwijderd worden. Verder zal er witte grond aangevoerd worden en turfstrooisel, om een goede groeiplaats te creëren. Heide en andere planten zullen deze ochtend aangeplant worden. Aanvang 9:00 uur, breng zelf wat te drinken mee voor in de pauze, wij zorgen voor iets lekkers en na afloop, zo rond 12:30 uur is er een frietje met wat erbij. Opgeven kan via: <https://www.nldoet.nl/activiteit/aanleg-heidetuin>

OPGEVEN VOOR DEZE EXCURSIES KUNT U BIJ:

Ad en Lenie Leeggangers, Roeloff van Dalemstaat 50, tel. 0162-313858 En bij: Marie-José van Gestel, Hubertusstraat 9, (mob.) 06-10120230 Of via e-mail: mjvangestel.burmanje@home.nl

Wie zich via e-mail opgeeft bij Marie-José krijgt altijd een bevestiging toegestuurd. Indien dit niet het geval is, mogelijk door vakantie, dan graag alsnog bellen naar Ad en Lenie.

Leden en niet-leden, die zich eenmaal hebben opgegeven voor één van de tochten van Ken en Geniet, dienen de aan deze tocht verbonden kosten te voldoen. Dit geldt ook als men door omstandigheden niet met deze tocht mee kan gaan, tenzij een ander de plaats van hem/haar overneemt.

PRIVACYVERKLARING

De volledige versie van de privacyverklaring kunt u vinden op de website www.kenenegenet.nl

MEDEDELINGEN

In verband met de privacywetgeving vermelden we vanaf heden alleen nog de namen van nieuwe leden.

Als nieuw lid heten we van harte welkom: Frans van Gils

Overleden leden: Dhr. Jan Vissers en Mevr. Toos Langerak

Kopij voor het volgende Hoefblad kunt u inleveren vóór 1 februari bij het redactieadres: Christ Grootzwagers, Kamilletuin 6, 5103CB te Dongen. Ook is het mogelijk uw kopij via e-mail te versturen, **graag als bijlage verzenden, word bestand, lettertype arial 11 en foto's los als jpg bestand.** Het e-mail adres is: hoefblad@kenengeniet.nl

Redactie: Jos van Dongen, Sjef Kerkhofs, Roland Commandeur, Hanny Oerlemans en Christ Grootzwagers

Zoals altijd zijn de tekeningen weer gemaakt door Sjef Kerkhofs.

*Natuurlijk wensen wij, redactie en bestuur van
Natuurvereniging Ken en Geniet, u een zeer goed 2023 toe.
Hopelijk wordt het een mooi jaar, met vrede over heel de wereld,
veel natuurgenoet en een goede gezondheid*

RINGELGATEN VAN EEN SPECHT OPLARIKS

Ringelgaten? Je kent ze vast wel. Een aantal horizontaal op een rij gehakte gaatjes op de stam van berk en Amerikaanse eik. Haksporen op polsdikke stamme-

tjes. Soms onvoorstelbaar veel. In menige diersporengids wordt dit hakwerk toegeschreven aan specht en boomklever. Ze likken het suikerrijk boomsap dat uit de gaatjes druppelt.

Na verloop van tijd vervormen de ringelgaatjes door wondheling en diktegroei van de boom.

Ik kan me nog steeds verbazen dat ik na al die jaren wandelen door de bossen rondom Breda, nog nooit een specht of boomklever bezig heb gezien met dit soort hakwerk. Gek genoeg zijn er ook geen video's op Youtube te vinden die hier verslag van doen. Wel vond ik een video waarop een buitenlandse specht (de Sapsucker) langs ringelgaatjes gaat om het boomsap op te likken. Tik onderstaande tekst in op uw zoekvak op uw computer. De digitale lezers kunnen het bestand gewoon aanklikken

https://www.youtube.com/watch?v=jmOFyOfgd_o

Tot zover de berk en de eik. Op Surrae vonden we een achttal volgroeide lariksen die van onder tot boven bezet waren met forse ringelgaten. (zie foto)

Verrassend, zoveel gaten op een volgroeide naaldboom!

Specht

Een naaldboom gebruikt hars als een verdedigingsmiddel tegen bacteriën, insectenvraat: het is erg plakkerig.

Nog vreemder was, dat alle ringelgaten op alle bomen slechts aan de zuid-westkant te vinden waren. Hadden we het perceel van de andere kant benaderd, dan hadden we waarschijnlijk deze sporen gemist. Na deze ontdekking nog een aantal keren terug gegaan. Het lijkt alsof de specht de ringelgaten 'onderhoud'. Uit menig gaatje droop nog verse hars, aan sommige gaatjes hing zelfs een harspegel. Dat roept een vraag op:

Likt de specht niet enkel boomsap maar ook hars? Dat blijkt inderdaad zo te zijn. (zie: boek *Diersporen Europa* van Annemarie van Diepenbeek) Daar staat te lezen dat m.n. de *drieteenspecht* een sap-én harslikker is. Hebben onze bonte en zwarte spechten

een nieuw dieet gevonden, of vliegt er op Surae een drieteenspecht rond? Ik houd me aanbevolen voor waarnemingen op dit vlak.

Jeroen Nusselein

Verslag Vogeltrektocht 29 oktober 2022

Goeree Overflakkee

Voor de Vogeltrektocht naar Goeree Overflakkee hebben zich 17 leden aangemeld. Om 8 uur verzamelen wij bij de Salamander. Jammer genoeg is er één afmelding in verband met Corona en iemand vergist zich in het verzamelpunt en

wacht dus tevergeefs bij de Kandoeltuin. Het is de eerste tocht, niet georganiseerd door Leo. Maar helemaal laten kan Leo het niet en hij heeft voor iedere auto een uitdraai van de tocht en zelfs van het menu van het restaurant! Wat een kanjer is het toch!

Iets later dan gepland vertrekken we naar Herkingen. Het startpunt van de dag hebben we op het allerlaatste moment gewijzigd na een tip over een grote groep flamingo's tussen *Herkingen* en *Battenoord*. We parkeren onder de gigantische windmolen. Twee overstapjes over het prikkeldraad en aan-

gekomen boven op de dijk zien we zo'n 30 flamingo's staan. Dat is al geweldig, maar het wordt pas spectaculair als er een grote zwerm komt aanvliegen en neerstrijkt, belicht door de opkomende zon. Wat een prachtige kleuren! Helemaal wordt het niet

gefotografeerd, omdat het te snel gaat. De flamingo's komen hier al jaren in de winter, zomers verblijven ze in Duitsland.

Een goed begin van de dag! Dat wordt nog beter als we naar de *Slikken van Flakkee* rijden. Zo'n 500 meter voordat we daar aankomen zien we een bord waarop staat dat de zeearenden die daar broeden graag met rust gelaten worden....en opeens zien we er twee in een kale boom zitten...! Wat een joekels! Schitterend en redelijk dichtbij. Met de gewone verrekijker zie je de grote gele klauwen. We kunnen ze goed bekijken totdat ze wegvliegen met hun enorme vleugels.

Op de parkeerplaats van de Slikken van Flakkee zien we Thieu en Corrie. Zij hebben daar geslapen in hun camper en 's morgens vroeg de arenden heel dichtbij gezien. Prachtig dus.

Het is nog fris en een beetje nevelig. Bij de parkeerplaats is er uitzicht op de slikken van de Grevelingen. We lopen richting kijkscherm, maar halverwege is er een pad met een klimmetje omhoog (Ad met zijn nieuwe knie redt het prima!) naar een kijkwand met zicht op de plas. We zien op het water vooral veel dodaars, een groep van zo'n twintig vogels die verdwijnen en weer boven komen. Zeker met de telescoop van Kees en Thieu en Corrie kunnen we het goed bekijken. Ook wordt er een waterral en een tureluur gezien en futen, aalscholvers en blauwe reigers. En een jagende sperwer vliegt over ons heen.

Koffietijd! De banken te nat om te zitten, maar een lekker warm bakkie smaakt en het is gezellig.

Een kwartiertje rijden en we arriveren op een parkeerterrein tussen de scheepswerven en bedrijven in Stellendam. In zo'n omgeving verwacht je niet veel schoonheid, maar dat pakt anders uit. Een klein padje leidt

naar een groot ei op palen: [Het Tij](#), ruim acht meter hoog en negen meter lang met houten balken en riet in een kunstige constructie gevormd tot vogelobservatorium. We kijken over het Haringvliet en zien wel 40 krakeenden, twee zwarte zwanen

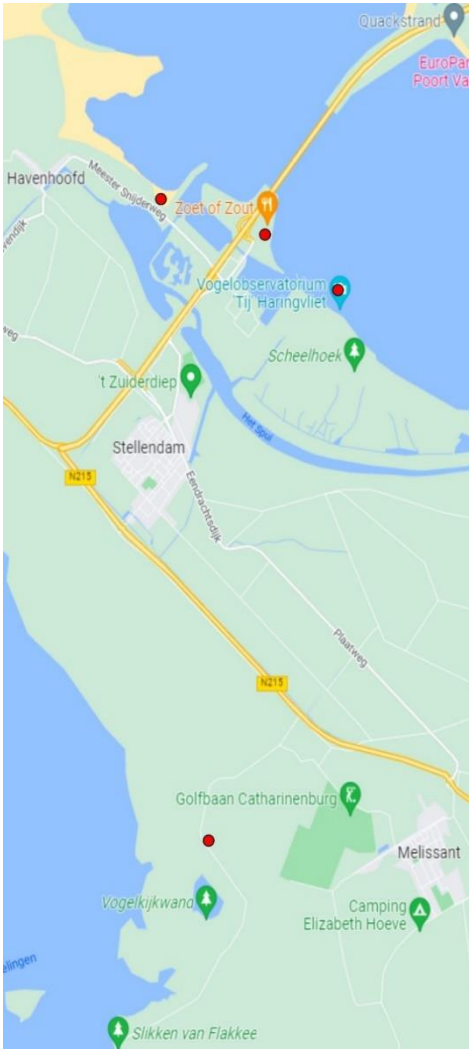
met knalrode snavels, smienten, wintertaling, lepe-laar en kokmeeuw. Onderweg horen we de enthousiaste roep van cetti's zanger, winterkoning en roodborst.

Dan wordt het tijd voor de lunch in restaurant Zoet of Zout. We zitten op hoogte van een biddende torenvalk en hebben uitzicht op het Haringvliet. Enig geharrewar over de reservering en rekening, maar dat komt allemaal wel goed en de omeletjes, kroketten en tosti's vinden hun weg.

Onze laatste stemming is vlakbij: [De Kwade Hoek](#). De naam, vroeger ook wel als 'kwaaien hoek' geschreven, verwijst naar de verraderlijke stroming en zandbanken waarop menig schip is vergaan. In de Kwade Hoek speelt zowel zout als zoet water een belangrijke rol. We parke-

ren aan het strand en lopen bovenlangs naar de kijkhut. Opvallend is dat er geen kramsvogels zijn en dat er nauwelijks bessen aan de duindoorn zitten. Misschien door de droge zomer? Het is een flink stuk lopen. Vanuit de hut kijken we over het wad en het is eb. We zien lepe-laars, wulpen, scholeksters en de middelste zaagbek. Als we teruglopen langs de onderkant en aankomen op het strand zien we wel 1000 zilverplevieren. Maar ook de kluut wordt gezien en de groenpootruiter, de bontbekplevier en rosse grutto.

Het is nog een eindje lopen voordat we weer bij de auto's zijn. We nemen afscheid van Corry en Thieu en spreken af nog een afzakkertje te drinken in Zevenbergen aan de A16, maar helaas, daar zijn we niet welkom door personeelsgebrek.....Dat is jammer, een beetje nakaarten is altijd leuk.

Volgende keer organiseren we het van tevoren.

Het was een fijne dag. We hebben 60 soorten gezien met prachtig weer en in een goede sfeer.

We kijken nu al uit naar het voorjaar.

Tips en verbeterpunten zijn natuurlijk welkom.

Lidwine van Dijck en Annemiek Bakers.

KRENTEN IN DE PAP

Nogmaals een verhaal van onze vakantie in Noorwegen, met de beloofde krenten in de pap. Ons eerste overnachtingsadres was in Røldal, aan de zuidkant van de Hardangervidda. Røldal is bekend om zijn mooie staafkerk uit de 13e eeuw. Het huidige interieur is van later datum, alleen het beroemde 700 jaar oude crucifix is nog origineel. In de middeleeuwen trok deze kerk veel bezoekers die afkwamen op het kruisbeeld, waaraan wonderlijke krachten werden toegekend. Op 6 of 7 juli tijdens de Sint Jansmis zweet het beeld en de zweetdruppels hebben een genezende kracht. Vanuit Røldal kan men mooie wandelingen maken naar toppen aan de zuidrand van de [Hardangervidda](#), met 8000 km² het grootste bergplateau van Europa, met een gemiddelde hoogte van 1100 m. Gaat U mee een stukje klimmen?

Dinsdag 28 juni 2022

Het is mooi weer!! Na de boodschappen gaan we op pad, de Hardangervidda op. We rijden een klein stukje naar het oosten over de Haukelivegen (E134) en slaan dan linksaf, door Vallsdalen naar het Valldalsvatnet, een groot stuwmeer. Het meer heeft een dam aan de zuidkant en wordt gebruikt om het waterpeil te regelen voor de opwekking van waterkracht. Het meer was oorspronkelijk zo'n 2,5 kilometer lang omringd door vele melkveebedrijven. Sinds de bouw van de 80

meter hoge dam is het meer zo'n 10 kilometer lang geworden. Dit meer en de aangrenzende meren van Votna en Røldalsvatnet worden allemaal samen gereguleerd als onderdeel van het Røldal-Suldalstroomgebied dat

een belangrijke waterkrachtcentrale voedt. Via een gravelweg rijden we langs het stuwmeer af tot aan de P bij Middalsbu. Onderweg zien we verschillende watervallen naar beneden storten. Op het topje van een groot rotsblok zit een tapuit. Bij ons is het een zeldzame broedvogel, maar op de toendra's en schraalbegroeide hoogvlakten van Scandinavië leven gelukkig nog veel tapuiten.

Bij de parkeerplaats komen 2 rivieren bij elkaar die met kolkende watermassa's uit de bergen komen, de Grøno met 2 schuimende watervallen en de Middalen, beide storten met donderend geraas tussen de rotswanden door omlaag, een machtig schouwspel. We vinden hier moerasvioltje moerasvergeet-mij-nietje en zevenster. De zevenster bloeit in mei tot juli met witte (soms roze) langgesteelde bloemen met zeven kelkbladen, kroonbladen en meeldraden, vandaar de naam zevenster. Bovenop een rotsblok groeit rendiermos. Tussen de 2 rivieren in loopt een smal pad omhoog dat we gaan volgen, langs de Grøno af. Hier groeit o.a. Zweedse kornoelje, alpenvrouwenmantel, bieslelie en vossenbes. Links van ons kunnen we nog even in de kloof van de Grøno kijken en dan wijkt het pad van de rivier af. Het pad is een beetje vaag en soms zijn we dan ook van het padje. En dan moet je over een soppig stukje terug naar het rechte pad. Toch niet voor niks gesopt, want hier treffen we planten aan die van natte omstandigheden houden. Het vleesetende plantje vetblad heeft op de bladeren klieren, die een zoete, kleverige stof afscheiden. Deze stof dient om insecten te lokken en wanneer deze eraan blijven kleven, rolt het blad zich op en worden ze verteerd. Verder zien we lavendelheide, mosheide, blauw immergroen en kraaiheide (vier heidesoorten die absoluut niet lijken onze welbekende struikheide), de gevlekte orchis en tweebloemig violtje.

Achter ons ligt het enorme stuwmeer, voor ons de bergen met grazende schapen, zijn ze nou nieuwsgierig of bang? Er komt ons een schaapskudde achterop, die passeert ons en wijst ons ook enigszins de weg, want we vinden het goede pad terug, bergop, nou ja: pad, soms lijkt het wel een beekje. We passeren enkele sneeuwveldjes, Linda moet natuurlijk sneeuwballen gooien! Dan zien we een klein, bruin beestje wegschieten, een [lemming](#)! Het is een op een hamster lijkend knaagdier uit Noord-Europa en Siberië dat behoort tot de familie der woelmuizen. Hij maakt een piepend geluid. Hij is ongeveer 15 cm lang, heeft een donkergrijze vacht met een roestbruine plek op de achterzijde of een bonte tekening, die kan variëren per individu, maar altijd in een patroon van zwart, geel en geelbruin. In de zomer leven de lemmingen op vochtige, stenige grond, gedeeltelijk begroeid met zegge, wilgenstruiken en dwergberken. Zij maken paadjes door het tapijt van korstmossen en slapen in natuurlijke holten in de vegetatie. In de herfst trekken zij naar droger gebieden op ongeveer dezelfde hoogte als de zomerse verblijfplaats. In de winter leven zij gewoonlijk onder de sneeuw, beschermd tegen de kou en hun vijanden. Ze bouwen ronde nesten van gras, die soms aan takjes blijven hangen wanneer de sneeuw smelt. Ze maken uitgestrekte gangenstelsels onder de sneeuw. Omdat hun voedsel bestaat uit korstmos, mos en gras, kunnen zij onder winterse omstandigheden gewoon dooreten en tijdens een normale winter gaat ook de voortplanting gewoon door. Elk wijfje

produceert verscheidene worpen per jaar. De jongen worden geboren in een bolvormig nest van rafelige vezels, mos en korstmos, gelegen in de beschutting van een rots of in een hol. De vijanden van lemmingen zijn hermelijnen, wezels, ruigpootbuiserds, raven, jagers, verschillende leden van de kraaienfamilie en sneeuwuil. In de winter zijn de lemmingen veilig onder de sneeuw voor alle predatoren behalve hermelijnen en wezels, en deze zijn klein in aantal. De lemming staat erom bekend dat de grootte van hun populatie in verschillende jaren sterk kan fluctueren. De populatie van predatoren die vooral van lemmingen leeft (zoals de sneeuwuil), wisselt dan weer met de lemming-bevolkingsdichtheid: in een goed lemmingjaar krijgen ze veel kroost, het jaar daarop zijn er veel roofdieren en weinig lemmingen, zodat er minder roofdieren komen en de lemmingen weer kunnen toenemen in aantal. Wanneer er (te) veel dieren zijn, zet een vaak massale migratie in. De massale trek spreekt zo tot de verbeelding dat er allerlei volksverhalen over zijn ontstaan. Zo zou de lemmingtrek niet te stoppen zijn en zelfs geen halt houden aan zee. De dieren zouden aan de kust en masse verdrinken.

We klimmen door tot we bovenop een hoogvlakte komen, hier liggen verschillende meertjes. Het grote meer verderop is het Vivassvatnet. We komen bij een richtingwijzer en besluiten om over de berg terug naar Middalsbu te wandelen. Maar eerst even nog een stuk richting het Vivassvatnet om het prachtige meer op de gevoelige plaat vast te leggen. En wat drinken. Dan gaat het weer hoger en hoger, dit pad is wel duidelijk aangegeven middels steenmannetjes die voorzien zijn van een rode T. Hier noteren we kruipend rotsroosje, bosbes en alpenwolfsklauw. Als we de top gerond hebben zien we de watervallen van de

Middalen, verder stroomopwaarts. Over een steil padje dalen we af naar de rivier, een woeste stroom die tussen de rotswanden door kolkt.

Via een brug steken we de Middalen over en dan volgt een breed gemakkelijk pad.

Onder een hoop stenen zitten 3 hermelijntjes, af en toe komen ze met hun snuitje tevoorschijn en kijken ons aan. De hermelijn is middenin de zomer prachtig bruin met een witte buik en zwarte staartpunt, maar in het najaar verandert de vacht in spierwit. De staartpunt blijft onveranderd zwart. Een mooie manier om in de winter minder op te vallen als er sneeuw ligt. Het dier kan 16 tot 31 centimeter lang worden, met een staartlengte van 9,5 tot 14 centimeter en een gewicht van 90 tot 445 gram. Mannetjes zijn veel groter dan vrouwtjes. De hermelijn is zowel overdag als 's nachts actief, met rustpauzes tussendoor. Het is een carnivoor, die voornamelijk op knaagdieren als woelmuizen jaagt. Ook vogels en haasachtigen (die groter zijn dan hijzelf) worden gedood. Mannetjes doden grotere prooidieren dan vrouwtjes. De prooidieren worden met een beet in de nek gedood. Typisch gedrag van de hermelijn is het kegelen waarbij het dier op de achterpoten zittend het lichaam omhoog strekt om het gebied te overzien.

De paartijd valt in mei en juni. Tijdens de paartijd gaat het mannetje zwerven. Zijn woongebied overlapt dan enkele territoria van vrouwtjes. De draagtijd wordt met 280 dagen verlengd, en pas in maart komt het embryo tot ontwikkeling, waarna de eigenlijke draagtijd 21 tot 28 dagen duurt. Ze leven solitair in territoria. Binnen een territorium bevinden zich twee tot tien nesten. Hermelijnen gebruiken een holle boom,

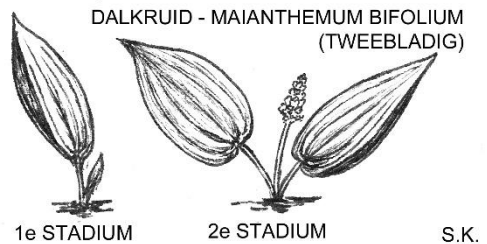
een ruimte tussen rotsen of een verlaten hol als nest. De verlaten hollen kunnen van prooidieren zijn. Het nest wordt bedekt met de vacht van knaagdieren. In april en mei worden vijf tot twaalf jongen geboren. De jongen zijn blind en doof, maar zijn al bedekt met een bleke, pluizige vacht. Een donkerbruine maan groeit op de nek. Als de moeder de jongen verplaatst, grijpt ze de jongen in deze maan. Na vier weken krijgen ze hun eerste prooi en ze worden gespeend na vijf weken. Na twaalf weken kunnen de jongen goed jagen. Rond deze tijd zijn ze onafhankelijk. Na een jaar zijn de mannetjes geslachtsrijp, vrouwtjes al na vijf weken. In juli en augustus verlaten de jongen het nest. Mannetjes trekken verder weg dan vrouwtjes. Hermelijnen kunnen tien jaar oud worden, maar gemiddeld worden ze slechts anderhalf jaar oud. Even verder vinden we een dode lemming, die door een hermelijn meegenomen wordt naar zijn hol. We dalen zachtjes aan af en zien in de verte de rivier Middalen liggen, die zich tussen de hoge rotswanden door wurmt en met veel gespetter in een waterval verder naar omlaag stort. Weer worden we aangenaam verrast, ditmaal door een blauwborst die in het topje van een struik zit te zingen! Prachtig! Met rode ster op de borst, dit in tegenstelling tot onze Hollandse blauwborsten

die witgesterd zijn. In het voorjaar heeft het mannetje een helderblauwe keel en borst, afgezet met een zwarte en roodbruine band. 's Winters vervaagt de blauwe kleur enigszins. De blauwborst meet van kop tot puntje van de staart circa 14 centimeter. Zijn voedsel bestaat

hoofdzakelijk uit insecten, in de nazomer eet hij ook wel bessen. Het is een snelle vlieger, die meestal verborgen leeft in de vegetatie. Het nest is aan de binnenzijde gevoerd met paardenhaar of pluisjes en bevindt zich goed verborgen tussen de vegetatie op de bodem. Het legsel bestaat uit 5 tot 6 groenachtige eieren met fijne roodbruine stippen. De broedtijd neemt ongeveer 14 dagen in beslag. Beide ouders belasten zich met de zorg. Het broedgebied ligt in noordelijk Europa. 's Winters trekt de vogel naar gebieden langs de Middellandse Zee of verder Afrika in.

En dan komt het stuwmeer weer in zicht. Het is nog een hele afdaling met een flinke bocht, waarbij we nog verschillende kramsvogels zien. Een tijtjaf zingt het hoogste lied, hoewel, kun je dit tweetonige deuntje zingen noemen? We noteren nog rolklaver, dalkruid en rozenkransje

en dan zijn we weer terug bij de parkeerplaats. Op de terugweg langs het stuwmeer leggen we nog een waterval vast en dan rijden we terug naar Røldal. Wat een prachtige wandeling alweer, vol met overheerlijke krenten in de voortreffelijke pap!

Fia Grootzwagers

PADDENSTOELENWANDELING

Met een kleine groep Ken en Genieters gingen we op pad, om wat meer te leren van paddenstoelen. Onze gids Toon Thielen wist veel boeiends te vertellen,

hierbij een kort verslag. Nog op het parkeerterrein werden we al verrast met de eerste exemplaren, een grote groep geschubde inktzwammen. Al snel werden we van het pad af meegenomen naar het volgende moois. Zo net voorbij het terras van Beum groeien op boomstammen diverse houtzwammen. De eerste die we zagen was de roodgerande houtzwam, een prachtige houtzwam. De zwam is een parasitaire schimmel, die na het afsterven van de gastheer verder leeft als saprofyt. Het vruchtlichaam groeit voornamelijk op stammen van naaldbomen, met name sparren, maar komt soms ook voor op berken, esdoorns en beuken.

Deze paddenstoel wordt soms wel verward met de tonderzwam, een veel voorkomende zwam, verderop met de wandeling kwamen we deze veelvuldig tegen. De paddenstoelen van de echte tonderzwam worden al sinds de prehistorie door mensen gebruikt. Zo ontdekte men in een zak van Ötzi, een 5300 jaar oude ijsmummie, een voorwerp van gevlochten schimmeldraden van de echte tonderzwam. Uit het vruchtlichaam kan een zacht vilt worden gewonnen, waarvan in het verleden bijvoorbeeld handtassen en hoofddeksels werden gemaakt. In de Schotse Hooglanden werden vroeger schijven van het vrijwel ondoordringbare gedroogde vruchtlichaam gebruikt als vervanging voor leer, onder meer bij het bekleden van schilden. Het gebruik als tondel is een bekende toepassing van de echte tonderzwam. De kernen van jonge zwammen worden gekneusd tot een

pluizig, zacht tondel. Dit wordt gebruikt om vonken op te vangen van een vuurslag, waarna het gemakkelijk vlamvat.

De eerste honderd meter van de wandeling zijn op deze plek altijd de moeite waard, want iets verderop zagen we witte paddenstoelen op een beukentak en dan kun je er haast altijd vanuit gaan dat dit porseleinzwammen zijn. Ze glanzen als porselein en lijken wel doorschijnend.

Haast elke deelnemer van deze tocht heeft er wel een foto van geschoten met de telefoon. De telefoon is een prima fotoestel om paddenstoelen vast

te leggen, je kunt als het ware onder de hoed kruipen.

Op de hoek van de Bokkenweidreef en het eerste pad rechts kun je jaarlijks rond deze tijd bijzondere paddenstoelen aantreffen. De rechte koraalzwam groeit er in een behoorlijk aantal. Het is een schimmel die op hout groeit, soms op houtsnippers, of takken van zowel loof- als naaldbomen, hij behoort tot de steeltjeszwammen.

Voorzichtig gaan we op de knieën en ontdekken er zo velen bijeen op deze plek. Maar we moeten verder op onze ontdekkingsreis door

Boswachterij Dorst, een gebied dat bekend is voor zijn soortenrijkdom aan paddenstoelen. Vroeger kwam men van allerlei universiteiten naar Dorst, zelfs vanuit Parijs, zo wist in het verre verleden mevr. Van Dijk,

die toen onze paddenstoelenkenner was, ons te vertellen. Daarbij speelt de bodemgesteldheid een grote rol natuurlijk, er is hier niet voor niets jaren leem gewonnen. Bij de leemwinning werd er water weg gepompt, water dat ook resten van leem bevatte en dat is ook nog eens verspreid door het gebied.

Net in de bosrand zien we weer een bijzonderheid de grote sponszwam, deze lijkt op een grote badspons. Deze groeit aan de voet van naaldbomen, vooral bij grove den, maar ook bij larkx, douglasspar en fijnspar. Zoals zo vaak bij paddenstoelen het

geval is hebben ze een voorkeur voor een eigen gastheer. Ook deze paddenstoel is eetbaar, daarom worden ze nogal vaak geplukt, zelf meld ik sommige paddenstoelen liever niet met de standplaats, want

sommige mensen houden dergelijke meldingen in de gaten en roven ze dan. Met de hiernaast afgebeelde paddenstoeltjes zal dat niet zo'n vaart lopen, daarvoor zijn ze nu eenmaal te klein. Ze groeien op

de kegels, het zijn muizenstaartzwammetjes, eerst hebben ze een half ronde hoed, later wordt die verder uitgespreid. o de eerste tweehonderd meter zitten erop.

Onze gids heeft onderweg erg veel verteld, soms heb ik echter wel een keer wat gemist, dat heb je nu eenmaal als je fotografeert. Toch is het telkens weer leerzaam, om met een gids rond te lopen, je kennis wordt zo steeds uitgebreider. Bij een paddenstoelentocht blijf je speuren en dan ontdek je ook leuke dingen, soms gaat dat aan de rest van de deelnemers voorbij. Zo zag ik een beetje van het pad vandaan een roodachtige vlek op hout en danb denk ik gelijk aan slijmzwammen.

Slijmzwammen vormen grotte plekken met minipaddenstoeltjes, ze vormen een aparte familie. Zo ook deze die ik zag, het rossig buiskussen. Je moet er vaak voor op de knieën, om ze echt van dichtbij te bewonderen.

Slijmzwammen kunnen allerlei vormen hebben en verkleuren snel, soms binnen enkele uren. Met de groep zijn we bij het vroegere reservaat gekomen. Voorheen graasde hier eerst geiten en een bok. Daarna kwamen er pony's, vervolgens Schotse Hooglanders en nu zijn het Galloway runderen. Dit vee zorgt dat het gebied open blijft en dat is hard nodig. Sinds het weghalen van de Hooglanders zijn er vele boompjes opgeschoten, met name berken en dreigt het gebied helemaal dicht te groeien. Overigens zijn niet de dieren schuldig aan het afsluiten van het gebied, maar de mens zelf. Door het gedrag van hondeneigenaren en mountainbikers, maar ook gewone wandelaars, ontstond er een gevaarlijke situatie. Velen beseften niet dat de begrazers eigenlijk gewoon wilde dieren zijn, wat tot conflicten leidde. Jammer genoeg worden door de afsluiting ook goedwillende hondenbezitters getroffen, maar ook fietsers en mensen die van een rollator of scootmobiel afhankelijk zijn. Zelf wandel ik altijd samen met Hanny en onze hond, altijd aan de lijn, maar helaas ook voor ons is het grootste gedeelte op deze plek verboden gebied.

Al wandelend komen we zo bij de Leemputten, het water staat er erg laag, voor ons misschien wel fijn, want het heeft weinig geregend, maar voor de natuur maar er echt wel snel water komen. Bij een bankje nemen we tijd voor een korte pauze. Kunnen we wat bijpraten.

Net achter de pauzeplek groeiden nog tal van vliegenzwammen, van klein tot erg groot. Nogmaals wordt het verhaal verteld van rood met witte stippen. Tja de vliegenzwam komt door de grond gedrukt omhuld door een wit vlies, dat breekt open bij het ontrollen van de hoed. Aan de steel blijft een randje achter, ook wel rokje genoemd. Op de hoed die groeit breekt het vlies in kleine stukjes, de stippen, deze zitten bijna los op de hoed. Als je voorzichtig over de hoed wrijft, dan kun je ze zo verwijderen, wat bij regenval ook gebeurt. Die loszittende stippen kennen we van meerdere paddenstoelen, want er zijn tal van ammonieten en andere zwammen waarbij dat het geval is.

Iets verderop neemt Toon ons mee naar een klein ven, daar groeit een bijzonder plantje. Wolfsklauw, dit is een zogenaamde sporenplant, de naam dankt dit plantje aan de bladeren, die wat weg hebben van de vorm van klauwen van de wolf. In het water groeit er [watercrassula](#), een erg vervelend plantje, afkomstig uit Australië. Lang was dit plantje te koop in tuincentra en werd geplant in vijvers. De groeikracht is enorm, het plantje woekert en wordt dan uit de vijver gehaald en verdwijnt soms in vennen en sloten. Daar is het één van de grootste plagen, die men op dit moment kent. Hele vennen groeien ermee dicht, gevolg geen zuurstof en licht op de bodem en dus verstikking van de inheemse waterplanten. Waarvan dan ook nog al het andere onderwaterleven te lijden heeft. Het ruimen van dit lastige plantje is een haast onmogelijke klus, elk stukje dat achter blijft laat de ellende opnieuw ontstaan. Het is een Europees probleem, waar men al jaren op studeert, hoe deze exoot kwijt te raken. Zo zijn er nog veel meer

dergelijke planten zoals, Japanse duizendknoop, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw, Amerikaanse vogelkers en jazeker ook de zonnebloem.

Toon vertelde er een heel verhaal over, maar we moesten verder he-laas. Bij een grote mierenhoop deed hij nog zijn verhaal over de levensgemeenschap van mieren. Met de vlakke hand boven de mieren maakte hij de mieren boos, deze proberen een vijand dan te bespuiten met mierenzuur. Echter deze keer deden ze het niet, anders zouden we het mierenzuur kunnen ruiken. Onze hond heeft daar al meerdere keren last van gehad, als wij stonden te fotograferen, liep ons beestje soms tussen de mieren en bij hem hielp dat spuiten van mierenzuur wel. De voetzolen van ons Sunny zijn blijkbaar supergevoelig, want dan doet hij geen stap meer, of het wordt hinken. Het enige dat helpt is het pootje in water afspoelen.

Na een mooie wandeling naderden we Beum, een fijne plek om een bakje koffie te drinken. De jongelui van Amarant zijn uiterst vriendelijk en dan neem je de wat langere wachttijd voor lief. Toon nogmaals bedankt en tot een volgende keer.

Christ Grootzwagers

LANDGOED VALKENBERG

Vooruit nog een verslag van een tocht, gewoon omdat ook deze weer bijzonder boeiend was. Met Jos van Dongen reden we richting ons

startpunt. Schijnbaar midden in de rimboe, zoals dat zo mooi heet, aan het eind van de Kloosterstraat parkeerden we. We staan aan de rand van het bos, Jos vertelde daar veel wetenswaardigs over het Landgoed Valkenberg. Volgens Jos zou het een niet zo lange wandeling worden, maar wel door een nat gebied. Achteraf gezegd viel dat gelukkig mee, er was niet zo heel veel regen gevallen, dus dat zat voor ons enorm mee. Want je kon wel duidelijk zien dat we door moerassig terrein liepen. Gelukkig waren we daar al op geattendeerd door Marie José en Jos, dus hadden we goed schoeisel of laarzen aan. Naast het pad lag een berk met diverse paddenstoelen, zo groeide er de echte tonderzwam op, een berkenzwam en plooiwaaierjes.

Opvallend waren de nog mooie herfstkleuren, gezien de tijd van het jaar zo half november. Langs het bospad kwamen we bij wat opener gebied, kenmerkend voor deze streek. Veel weilanden met houtwallen en heel belangrijk en mooi vele beken. Weilanden zeg ik, maar eigenlijk heten die hier Beemden. De vrijwilligers van Natuurmonumenten hebben hier volop werk te doen, er groeien vele knotwilgen. Bomen die toch om de paar jaar een snoeibeurt nodig hebben. Voor de biodiversiteit hebben dergelijke knotwilgen een grote bijdrage. Dergelijke bomen geven schuilplekken voor allerlei organismen, zoals insecten, planten, maar zeker ook broedgelegenheid voor vogels. Steenuilen zijn gek op de holtes van oude knotwilgen. Vroeger werd het gesnoeide hout gebruikt door de boeren, de uitlopers werden gebruikt in het dak van schuurtjes en andere bouwwerken maar simpel ook als bonenstaak of als paal om een weiland af te zetten met draad. Daarnaast werd het

hout natuurlijk ook gestookt in de kachel. Wilde men ergens nieuwe knotten aanplanten, dan werden de staken aan de onderkant schuin afgezaagd en diep in de grond gestoken, de wilg loopt dan snel uit. Ook bij Ken en Geniet in de tuin hebben we zo al menig knotwilg geplant, simpel en zeker ook voornaam, bijna voor niets. De knotwilgen die we hier zagen waren al tientallen jaren oud, dik en met grote knotten, prachtig om te zien.

Op diverse plekken kon je nu merken hoe nat het daadwerkelijk was, dus werd er goed opgelet, om zeker geen misstap te maken, wat dat zou toch tot natte sokken leiden. In een boom zagen we in de verte een buizerd zitten, een vogel die echt in dit soort gebied thuis hoort. Jos leidde ons naar een zijpad en daar werden we voor het blok gezet. Hij vertelde een spannend verhaal en vroeg of er mensen weleens slecht sliepen, want als we goed keken zou er een gruwelijk beeld te zien zijn. Met zijn allen speurden we de rand van de sloot af, maar iets

zien deed bijna niemand. Toch lag er een heel geraamte, gelukkig van de ree, dat maakt het minder gruwelijk. In de sloot lag de kop, gedeeltelijk was de schedel nog bedekt met huid, maar verder nog helemaal intact, als je daar bij een door dier over mag spreken. Zelf ben ik de sloot in

geschoven, om de schedel te pakken, zodat we hem beter konden zien en fotograferen. Mogelijk was het dier slachtoffer van een jachtpartij, maar evengoed kan het een natuurlijke dood zijn gestorven, of is het aangereden en heeft een stille plek gezocht om te sterven.

Via de Snijderseweg liepen we richting de molen. Voorheen had deze nog wieken en markeerde de rand van Snijders Chaam. Nu staat al-

leen de romp nog overeind en is het loopwerk vervangen door een machine. Molen de Goede Verwachting werd gebouwd in 1834 en is één van de hoogste beltmolens.

Zo kwamen we in het gehucht Dassemus een klein gehucht, maar ze hebben er wel een beroemde wijngaard. Dassemus is ook een prima [startpunt voor deze wandeling](#), je start dan bij de Dassemussestraat 3 in Chaam. Meteen staat u dan aan de Chaamse beek, de wandeling staat beschreven op de site van Natuurmonumenten, als laarzenpad bij Chaam.

Wij liepen dus ook langs de beek en zagen daar meteen twee schitterende grote zilverreigers en ze bleven nog lang staan ook en dat laat

een fotograaf zich niet ontschieten. Even later vlogen ze op, om met een grote boog een rondvlucht te maken, recht over onze hoofden.

De naam Chaam is al eeuwenoud en stamt af van het Keltische camb, dat bocht in de rivier betekent. Omdat het dorp wat hoger ligt dan de beken eromheen, was de grond goed voor boeren om zich er te vesti-

gen en akkers te bewerken. 't Broek is een vervorming van het oude Germaanse woord broka, dat moeras betekent. Een beetje vergelijkbaar met het voormalige Rijens Broek, dat daar eenzelfde landschap vormde langs de Donge.

Aan de rechterzijde zagen we de wijnranken van de Chaamse wijngaard, het blijft een beetje raar, maar blijkbaar levert deze wijngaard een prima wijn, bekend door heel het land.

Via een min of meer holle weg gaan we naar een klein vogelkijk-scherm, daar staan een paar bankjes, dus tijd voor een korte pauze. Op deze plek staan veel reuzebovisten, de meeste hebben hun best tijd al gehad, ze zien bruin van de sporen. We pakten er eentje op om

te laten zien hoe ze er van binnen uitzien. Eigenlijk net schuim en zo voelt het ook, want de paddenstoel is super licht van gewicht.. Ook bij ons in de omgeving groeien ze, elk jaar zie ik ze vooraan bij het Kerkepad langs de Donge bij s-Gravenmoer. Helaas was er achter het scherm minder te beleven, geen vogels dus, maar je kan ook niet alles hebben. Omdat ik toch nog iets wilde fotograferen bleef ik wat achter bij de groep en ontdekte een mooi groepje judasoren op enkele dikke vliertakken. Tussen de struiken door ernaar toe gelopen en toch snel wat plaatjes geschoten, ik kon het eenvoudigweg niet laten gaan. Echt judasoor veroorzaakt witrot wanneer hij als parasiet op een levende gastheer leeft. Als de gastheer sterft wordt het judasoor een

saprofyt. Dit soort schadelijke zwammen noemt men necrotrofe parasieten.

Snel probeerde ik de groep weer in te halen, want het zal je maar gebeuren als voorzitter, dat je de weg kwijt raakt. Via een modderig pad ging het verder, leuk dat je hier ook zomaar een pad hebt over een weiland, gelijk zoals in Limburg op veel plaatsen kan. In de houtwal die het weiland begrenste deden we een leuke ontdekking, ja alweer een paddenstoel, ik kan er niets aan doen, het is de tijd van het jaar. Het

was een gewone franjezwam, zeker van dichtbij de moeite waard. Je moet er op je knieën bij gaan zitten, dan zie je hun ware schoonheid pas goed. Deze schimmel is een veel voorkomende paddenstoel, maar

wordt vaak over het hoofd gezien. Gewone bomen kunnen ook grappig zijn, soms kun je er rare dingen in zien, zo zag ik deze langs ons pad staan. Ik zie er wel een gezicht in, u ook?

Het was weer een leerzame en gezellige ochtend, waarvoor we Jos natuurlijk bedankten. Op ging het naar ons aanlegadres, op een plek wat achteraf. Tus-sen Chaam

en Gilze aan de Industriestraat vind je [de Steengroeve](#), een horecagelegenheid, waar het goed toeven is. Je kunt er terecht voor uitjes met je familie, met allerlei activiteiten. Wij dronken ons bakske en namen afscheid van elkaar. Jos graag tot een volgende keer.

Christ Grootzwagers

NATUURVERENIGING

KEN EN GENIET

LIDMAATSCHAP

De CONTRIBUTIE bedraagt voor leden € 17, - per jaar. Bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar wordt € 1,50 per maand berekend.

Jeugdleden (14-16 jaar), huisgenoten en 65-plussers betalen € 15 - per jaar; bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar betalen zij € 1,50 per maand.

De minimum donatie voor begunstigers bedraagt € 15, - per jaar, wanneer zij het verenigingstijdschrift wensen te ontvangen.

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN:

Uilenwerkgroep:

uil@kenengeniet.nl

Thieu Verharen
Stevenshof 13, 's Gravenmoer
Tel. 0162-315480

Nestkasten verkoop:

Ad Leeggangers
Roeloff van Dalemstraat 50, Dongen
Tel. 0162-313858

Vogelwerkgroep:

Nestkasten coördinator

vogel@kenengeniet.nl

Leo Reijnierse
Kard.v.Rossumstraat 52, Dongen
Tel. 0162-316475

Vlinderwerkgroep:

vlinder@kenengeniet.nl

Fia Grootzwagers
Schoolsticht 47, Dongen
Tel.0162-517996

Natuurtuin Kandoel:

Peter Verschure
Groenstraat 11a, Dongen
Tel. 0162-313297

Misschien staat volgend Hoefblad wel uw foto op deze plek. Hebt u een leuke, mooie, grappige natuurfoto, stuur hem dan in voor 1 februari naar hoefblad@kenengeniet.nl en u weet delen is leuk.

Zeearend Hanny Oerlemans

IJsvogel Christ Grootzwagers

Stokroos Jan van Haperen

Edelherten Hanny Oerlemans

Wespen Mai Knapen

Paddenstoelen Mai Knapen

